

3 Geografske značilnosti turizma na kmetiji

Dejan Cigale, Barbara Lampič, Irma Potočnik Slavič

Turizem na kmetiji je dejavnost, ki jo lahko registrira ali gospodar ali kateri izmed članov kmečkega gospodinjstva. Ob registraciji, ki poteka na upravni enoti, tako prijavi dejavnost, ki jo bo izvajal nosilec (ob pomoči ostalih družinskih članov) kot dopolnilno dejavnost ob temeljni kmetijski dejavnosti. Nosilec dopolnilne dejavnosti turizem na kmetiji lahko svojo dejavnost specializira (gostinska, negostinska, nastanitvena) v skladu z Uredbo o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji (2014).

V Sloveniji smo na začetku leta 2014 zabeležili 1120 kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo turizem na kmetiji, kar predstavlja 1,6 % vseh kmetij v Sloveniji (Splošni pregled kmetijskih ..., 2014). Skupaj so te kmetije imele prijavljene kar 1904 dopolnilne dejavnosti s področja turizma na kmetiji (kamor sodijo na primer izletniške kmetije, izposoja športne opreme, prevoz potnikov z vprežnimi vozili in traktorji, oddajanje površin za piknike ipd.). Ker se pomemben del turističnega povpraševanja usmerja k zelenemu, mirnemu okolju z veliko doživljajsko zmožnostjo, k neuniformirani in individualizirani turistični ponudbi, se kmetijam, ki se odločajo za turizem na aktivni kmetiji, odpirajo nove razvojne možnosti, a hkrati vstopajo na zelo konkurenčno, hitro spreminjajoče in zahtevno turistično tržišče.

Prispevek se osredotoča na pomembnejše geografske značilnosti te oblike turizma in na razvojne težnje, ki se kažejo v zadnjem obdobju. Najprej so na kratko predstavljene pretekle geografske raziskave s področja turizma na kmetiji. V nadaljevanju prispevek podrobneje analizira prostorsko razporeditev obstoječih turističnih kmetij v Sloveniji. S pomočjo nekaterih kazalcev (turistični obisk, število gostinskih sedežev, povezava z drugimi vrstami turizma) skuša ovrednotiti vlogo turističnih kmetij v celotnem turističnem gospodarstvu. Delovanje turističnih kmetij je osvetljeno s pomočjo individualnih profilov kmetij, ki se ukvarjajo s turizmom na kmetiji. V zaključnem delu so predstavljeni nekateri pogledi na prihodnji razvoj turističnih kmetij.

Pri pripravi prispevka so bili uporabljeni podatki Statističnega urada Republike Slovenije (nastanitvena statistika, podatki o kmetijskih gospodarstvih) ter Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (Register dopolnilnih dejavnosti na kmetiji), izvedenih pa je bilo tudi 21 intervjujev z nosilci dopolnilne dejavnosti turizem na kmetiji, s pomočjo katerih smo želeli izvedeti več o njihovi kmetiji in dejavnostih ter se seznaniti z njihovimi mnenji in načrti.

3.1 Pregled geografske literature s področja turizma na kmetiji

Za turizem na kmetiji se je že zgodaj začela zanimati tudi slovenska geografska stroka: eden prvih strokovnih prispevkov na to temo v Sloveniji je delo Mezeta (1968), ki je obravnavalo turizem na kmetiji na primeru hribovskih kmetij v Zgornji Savinjski dolini in na Dobroveljski planoti. Možnosti za turizem na obravnavanem območju je avtor ocenil kot slabe. Med ovirami za razvoj te dejavnosti je omenjal neustrezno cestno infrastrukturo, slabo opremljenost kmetij in odsotnost delovne sile oziroma za delo sposobnih ljudi na teh kmetijah. V analizi stanja tudi ugotavlja, da se je turizem razvil (z eno izjemo) le na kmetijah v dolini, ki so v bližini ceste, razlog za uspešen razvoj pa je bil naval turistov v Zgornji Savinjski dolini, predvsem pa podjetnost kmetov. Med najbolj zgodnjimi je tudi prispevek Jeršiča (1971), v katerem je na kratko predstavil tuje (avstrijske) izkušnje ter priporočila, ki so bila relevantna pri razvoju turizma na kmetiji.

Krišelj (1979) si je v svojem delu zadal za cilj oblikovanje metodologije vrednotenja prostora za potrebe turizma na kmetiji, in sicer na primeru tedanje občine Škofja Loka. Izbrana naselja je razvrstil glede na primernost za to obliko turizma. V skupino za turizem na kmetiji najbolj primernih naselij je uvrstil naselja na višjih nadmorskih višinah, z ugodno agrarno strukturo, oddaljena od delovnih mest v sekundarnem sektorju, z visoko estetsko vrednostjo in ugodnim dostopom. V nekoliko kasnejšem delu je isti avtor (Krišelj, 1981) obravnaval turizem na kmetiji na Gorenjskem. Ugotavljal je, da je bil – glede na naravne možnosti – preslabo razvit, med razlogi za takšno stanje pa je med drugim navajal nizek stanovanjski standard na kmetijah, pomanjkljive normativne akte, pomanjkljivo infrastrukturo, arhitekturno, komunalno in hortikulturno ureditev nekaterih perspektivnih območij, pomanjkanje strokovnih kadrov, pomanjkanje razumevanja in pomoči upravnih služb, turistične osveščenosti prebivalstva idr.

Jeršič (1986) je na primeru tedanje občine Ravne, ki je bila eno prvih območij v Sloveniji, kjer se je turizem na kmetiji razvil v večji meri (v času raziskave je tam delovalo 10 kmetij s skupaj približno 110 turističnimi posteljami in 465 gostinskimi sedeži), opozoril na dejavnike, ki so bili po njegovi oceni pomembni za turistično dejavnost na kmetijah. Tako je zapisal, da je turistična dejavnost lahko uspešna le tam, kjer je dovolj delovne sile, ki je pripravljena opravljati to delo, kjer so v bližini rekreacijske naprave ali naravni privlačni objekti (privlačna pokrajina, poti, razgledišča, smučišča, kopališča idr.) in kjer so možnosti, da se turistične bivalne zmogljivosti razvijajo pri večjem številu gospodinjstev naselja ali območja, saj je s tem dana možnost za skupno organiziranje propagande, turističnih aranžmajev, transporta, turistično urejanje naselja idr.

V zadnjih dvajsetih letih se je vidik proučevanja turizma na kmetiji spremenil, poleg geografov se kot avtorji znanstvenih razprav pojavljajo agrarni ekonomisti, sociologi, etnologi itn. Pogostejše so študije primera, v ospredju je običajno le en vidik proučevanja turizma na kmetiji (na primer turistična ponudba na ekoloških kmetijah z nastanitvijo; Horvat, 2010; Pažek, Majkovič, Borec, 2005; Podmenik in sod., 2012; Cigale, Lampič, Potočnik Slavič, 2013).

Ob ustanovitvi novih občin se je pogosto turizem na kmetiji v Sloveniji (ne)kritično omenjal kot pomembna razvojna možnost podeželja (Klemenčič, 2000). Kot ena perspektivnejših razvojnih dejavnosti se je turizem na podeželju/na kmetiji uveljavil tudi na regionalni ravni, kar je razvidno iz regionalnih razvojnih programov in programa razvoja podeželja v programskem obdobju 2007–2013 (Program razvoja podeželja ..., 2014). Obenem ga kot pomembno razvojno priložnost prepoznava prebivalci podeželja (Klemenčič, Lampič, Potočnik Slavič, 2008).

Slika 3.1: Turistična kmetija nad dolino Drave. (foto: I. Potočnik Slavič)

V razpravah se turizem na kmetiji pogosto obravnava kot podzvrst turizma na podeželju (Mednarodna konferenca Prenos dobrih praks ..., 2005). Celovitejši problemski pristop, ki je vključeval tudi mednarodno primerljivost, je prinesla mednarodna konferenca »Turizem na kmetiji med vpetostjo v lokalno okolje in vključenostjo v mednarodne tokove«, ki je v soorganizaciji Oddelka za geografijo Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani in Inštituta za geografijo Univerze v Liègeu potekala leta 2012 v Medani. Le-ta je poudarila, da sta trenutno v turizmu na kmetiji prevladujoči dve težnji (prispevki so bili objavljeni leta 2013 v tematski številki European Countryside, (letnik 5, št. 4; www.european-countryside.eu):

- turizem na kmetiji, ki je majhen po obsegu in je prostorsko zelo razpršen (Cigale, Lampič, Potočnik Slavič, 2013; Jurinčič, Kerma, 2012; Lübke, 2012; Marsat in sod., 2013; Perpar, 2012; Udovč, 2012);
- očitni so znaki čedalje večjega razkoraka med sodobno ponudbo turizma na kmetiji in osnovno kmetijsko dejavnostjo; istočasno storitve turističnih kmetij prodirajo na (lokalno/nacionalno/mednarodno) tržišče s proizvodi, ki jih oblikujejo glede na obstoječe turistično povpraševanje (Ciervo, 2013; Sznajder, 2012; Talbot, 2013), pri čemer prihaja tudi že do večjih ponudnikov in bolj zgoščenih turističnih storitev (Dubois, Schmitz, 2013; Lukić, 2013; Marsat in sod., 2013).

3.2 Značilnosti turizma na kmetiji in razporeditve turističnih kmetij

V razvoju dopolnilnih dejavnosti na slovenskih kmetijah v zadnjih desetih letih beležimo izjemno povečanje tako oblik kot števila posameznih dopolnilnih dejavnosti in tudi števila družinskih kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo. Indeks rasti posameznih dopolnilnih dejavnosti v obdobju 2004–2014 je v veliki meri odvisen od vrste dejavnosti. Tako imenovane tradicionalne dopolnilne dejavnosti na kmetiji, med katere brez dvoma uvrščamo tudi turizem na kmetiji, so bile že pred desetletjem marsikje dobro uveljavljene in razvite, zato sam indeks rasti ni tako visok. Spet druge, kot so na primer pridobivanje in prodaja energije iz obnovljivih virov ali pa izobraževanje na kmetiji, so razmeroma nove, od tod tudi njihov očitni porast v zadnjih letih. Samo v zadnjih desetih letih se je število prijavljenih dopolnilnih dejavnosti s področja turizma na kmetiji potrojilo: s 446 (leta 2004) se je povečalo na kar 1904 (v začetku leta 2014; Register dopolnilnih dejavnosti ..., 2014). Pri tem je potrebno ločiti tiste kmetije, ki nudijo gostinske storitve, in tiste, ki nudijo »ostale« (negostinske) storitve, povezane s turizmom. Kmetje se praviloma odločajo za prijavo več dejavnosti, zaradi česar nastopi podatkovni razkorak med številom kmetij, ki izvajajo dopolnilno dejavnost, in skupnim številom prijavljenih dopolnilnih dejavnosti. Glede na vrsto turistične ponudbe ločimo štiri različne oblike, in sicer: ponudba gostinskih storitev (kmetija z nastanitvijo oziroma s prostorom za kampiranje, vinotoč, izletniška kmetija, in osmica; Uredba o dopolnilnih dejavnostih ..., 2014) ter osem različnih oblik, ki nudijo negostinske storitve (preglednica 3.1). Ponudba slednjih se je predvsem razmahnila v zadnjih letih, gre pa predvsem za željo/potrebo kmetov, da poskušajo goste na kmetiji zadržati dlje časa, jim ponuditi celovitejšo storitev. Nekatere vrste ponudbe iz te skupine zahtevajo od kmeta dodatna vlaganja in delovno angažiranost (na primer žičnice, turistični prevoz potnikov), spet druge so manj zahtevne, pa vendar povečajo privlačnost kmetije (na primer oddaja prostora za piknik, ogled kmetije in njenih značilnosti).

Preglednica 3.1: Oblike dopolnilnih dejavnosti (DD) turizma na kmetiji v Sloveniji ter njihova zastopanost leta 2014.

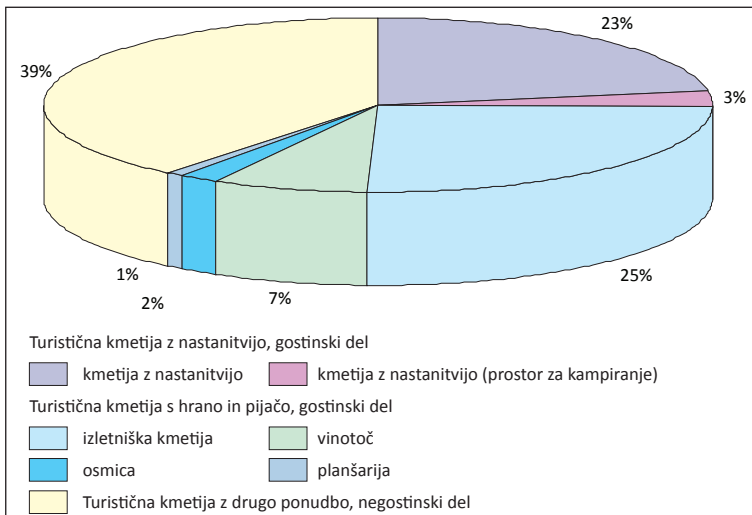
Skupine turističnih kmetij (TK)	Št. kmetij	Skupno št. DD	Vrsta ponudbe na turističnih kmetijah	Št. DD
TK z nastanitvijo, gostinski del	454	483	kmetija z nastanitvijo	431
			kmetija z nastanitvijo – kmetija s prostorom za kampiranje	52
TK s hrano in pijačo, gostinski del	633	673	izletniška kmetija	481
			vinotoč	142
			osmica	38
			planšarija	12

Skupine turističnih kmetij (TK)	Št. kmetij	Skupno št. DD	Vrsta ponudbe na turističnih kmetijah	Št. DD
TK z drugo ponudbo, negostinski del	339	748	ogled kmetije in njenih značilnosti in ogled okolice kmetije	196
			prikaz vseh del iz osnovne kmetijske in gozdarske dejavnosti	91
			prikaz vseh del iz ostalih vrst dopolnilne dejavnosti na kmetiji	79
			turistični prevoz potnikov z vprežnimi vozili	63
			ježa živali	90
			žičnice, vlečnice, sedežnice	7
			oddajanje športnih rekvizitov	64
			oddajanje površin za piknike	158

Vir: Register dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, 2014.

Opomba: Po stari uredbi (Uredba o vrsti, obsegu ..., 2005), ki je veljala v času, na katerega se nanašajo podatki v preglednici, so bile tudi planšarije opredeljene kot vrsta turizma na kmetiji; nova uredba iz leta 2014 (Uredba o dopolnilnih ..., 2014) jih več ne omenja.

Slika 3.2: Dopolnilne dejavnosti turizma na kmetiji leta 2014 (deleži v %).

Vir podatkov: Register dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, 2014.

Na začetku leta 2014 je bilo v Sloveniji skupaj 454 kmetij, ki so nudile nastanitev (skupaj z gostinsko ponudbo), od tega je 431 kmetij nudilo prenočitev v sobah, 29 jih je poleg ležišč v sobah nudilo še nastanitev v kampih, 23 pa zgolj nastanitev v kampih. Kar 633 kmetij je obiskovalcem nudilo hrano in pijačo (vinotoči, izletniške kmetije, osmice, planšarije), 339 kmetij pa je bilo takih, da so obiskovalcem nudile zgolj različne storitve, ki jih uvrščamo v turizem na kmetiji v širšem smislu (oddajanje površin za piknike, ježa domačih živali, ogled kmetije, prikaz del iz osnovne kmetijske dejavnosti ipd.). Na 401 kmetiji so obiskovalcem nudili

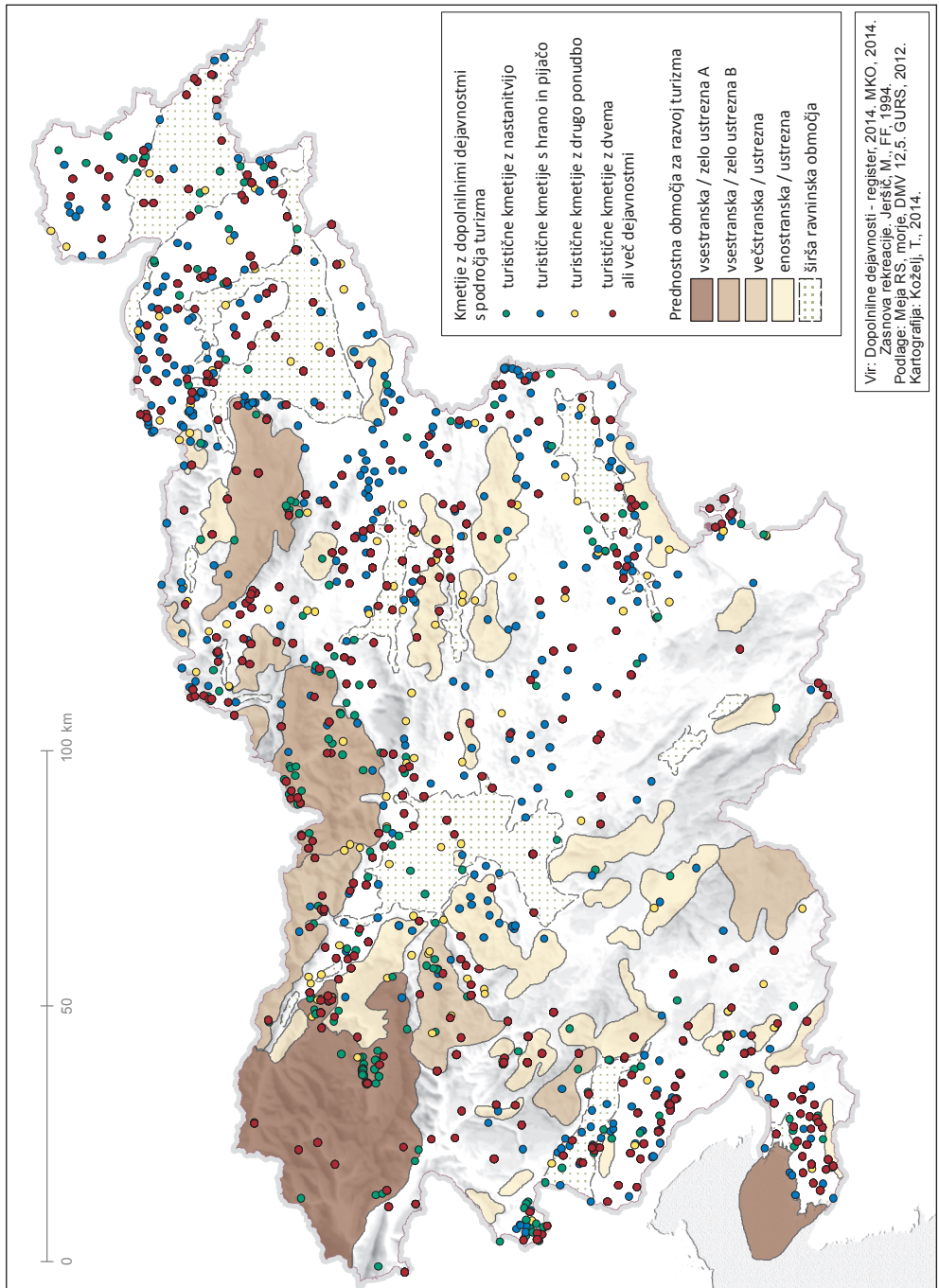
raznoliko oziroma bolj celovito turistično ponudbo, bodisi nastanitev in druge oblike turizma (negostinski del) ali pa zgolj hrano in pijačo skupaj z drugimi oblikami turistične ponudbe. Prav slednjih kmetij je v Sloveniji vse več, saj kmetje (kot so pokazali izvedeni intervjuji) pri svojem delu ugotavljajo, da je sodoben »potrošnik«, obiskovalec kmetije zahteven in se pogosto ne zadovolji več zgolj z nastanitvijo, ampak želi v času svojega obiska doživeti kmetijo in podeželje še v drugi, bolj »polni« obliki. Zahtevnejši gosti (ne)posredno usmerjajo kmete k vse bolj kompleksni ponudbi in številne kmetije se takšnemu povpraševanju uspešno sproti prilagajajo. »Vseskozi se učimo od gostov,« pravi dolgoletna nosilka turizma na kmetiji iz Zgornje Savinjske doline.

Odpira se tudi vprašanje, kaj motivira kmete, da se odločajo za dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Upoštevaloč novejšo podatke o številu družinskih kmetij, se je od skupaj 72.176 kmetij (Splošni pregled kmetijskih gospodarstev, 2014) v začetku leta 2014 skupaj 4642 kmetij (6,4 %) ukvarjalo z vsaj eno dopolnilno dejavnostjo, med njimi dobrih 24 % z vsaj eno obliko turizma na kmetiji. Gotovo je drobna in razdrobljena kmetijska posest slovenskih kmetij (povprečna velikost je 6,4 ha; Kazalniki, Slovenija in kohezijske regije, 2014) eden pomembnejših dejavnikov za aktiviranje dodatnih virov zaslužka na kmetiji. Seveda pa je razvoj turističnih kmetij vsaj do neke mere povezan tudi z naravnimi razmerami in značilnostmi območij glede turistične/rekreacijske privlačnosti.

Turistične kmetije so zelo razpršene po slovenskem ozemlju in jih najdemo v večini slovenskih občin. Vpogled v njihovo prostorsko razporeditev nam omogočata dva vira. Prvega predstavlja Register dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, za katerega skrbi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (slika 3.3), drugega pa podatki Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS), ki pa se nanašajo samo na tiste turistične kmetije, ki nudijo nastanitev. Ti podatki pokažejo, da se prostorska razporeditev turističnih kmetij z nastanitvijo precej razlikuje od prostorske razporeditve drugih vrst nastanitvenih zmogljivosti. Statistični urad RS deli turistične kraje (pravzaprav občine) na šest kategorij, in sicer zdraviliške, gorske, obmorske, mestne in druge kraje/občine ter Ljubljano kot posebno kategorijo. Po podatkih SURS (Nastanitvena statistika, letni ..., 2014) je največ nastanitvenih objektov oziroma turističnih ležišč v gorskih (32,3 % vseh ležišč leta 2013), obmorskih (20,3 %) in zdraviliških občinah (18,3 %). Pri turističnih kmetijah je podoba bistveno drugačna. Daleč največja zgostitev ležišč je v t. i. »drugih občinah« (kar 51,4 % leta 2013) pred gorskimi občinami (29,8 %). V drugih vrstah turističnih krajev/občin so deleži bistveno manjši.

Pri vseh turističnih nastanitvenih objektih je torej mogoče opaziti izrazito zgostitev v tistih pokrajinskih enotah, ki so nadpovprečno privlačne za turiste (zaradi slikovite gorske ali obmorske pokrajine oziroma zaradi prisotnosti termomineralnih vrelcev). To so hkrati v veliki meri tudi tiste pokrajine, ki so še posebej primerne za rekreacijo na prostem (Jeršič, 1999 in slika 3.3). Najbolj primerna (»vsestransko/zelo ustrezna«) območja so ravno v alpski in obsredozemski Sloveniji, kjer je večina najpomembnejših slovenskih turističnih krajev. Izjema so zlasti zdraviliški kraji ter nekatera mestna naselja z Ljubljano na prvem mestu.

Slika 3.3: Razporeditev turističnih kmetij in prednostna območja za razvoj turizma v Sloveniji.

V nasprotju s tem pri turističnih kmetijah podatki SURS ne pokažejo tovrstne navezanosti na pokrajino, ki je za turizem in rekreacijo nadpovprečno privlačna, kar opozarja na pomembno vlogo dejavnikov na strani ponudbe pri odločitvah za začetek turistične dejavnosti na kmetiji. Potemtakem je za pojav nastanitvenih zmogljivosti na turističnih kmetijah v večji meri kot pri drugih nastanitvenih objektih pomemben interes kmetovalca, seveda pa vpliva na razporeditev turističnih kmetij tudi prisotnost (razporeditev) kmetij, ki so na nekaterih turističnih območjih (npr. gorata območja, ki jih uvrščamo med območja z omejenimi dejavniki za kmetijstvo) precej manj številne kot na tistih območjih, ki so za kmetijsko rabo bolj ugodna.

Preglednica 3.2: Ležišča v vseh nastanitvenih objektih in na turističnih kmetijah po vrstah turističnih občin leta 2013.

Vrsta občine	Skupno število ležišč	Skupno število ležišč (%)	Ležišča na turističnih kmetijah z nastanitvijo	Ležišča na turističnih kmetijah z nastanitvijo (%)
Zdraviliške občine	22.399	18,3	488	10,0
Gorske občine	39.516	32,3	1456	29,8
Obmorske občine	24.752	20,3	86	1,8
Ljubljana	9252	7,6	46	0,9
Mestne občine	9561	7,8	297	6,1
Druge občine	16.697	13,7	2513	51,4
Slovenija	122.177	100,0	4886	100,0

Vir: Nastanitvena statistika, letni ..., 2014.

Drugi podatkovni vir o turističnih kmetijah je Register dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Zajema vse turistične kmetije, ne samo tistih z nastanitvijo. Ti podatki pokažejo nekoliko drugačno podobo kot podatki SURS tudi glede turističnih kmetij z nastanitvijo, čeprav se od zgoraj opisane ne razlikuje veliko. Vendarle razlike v številu turističnih kmetij, ki jih navajata omenjena vira, opozarjajo na verjetno pomanjkljivo zajetje pri podatkih SURS. Tako slednji govorijo o 335 turističnih kmetijah z nastanitvijo (v letu 2013), podatki Registra dopolnilnih dejavnosti (za začetek leta 2014) pa o 454 takšnih kmetijah.

Če podrobneje analiziramo podatke Registra dopolnilnih dejavnosti, se pokažejo tudi razlike med turističnimi kmetijami glede na vrsto dopolnilne dejavnosti. Razloge za to lahko iščemo v drugačni naravi povpraševanja in v drugačnih lokacijskih dejavnikih. Za obiskovalca, ki želi v kraju (ali na območju) prenočiti, bo predvidoma pomembna tudi okolica s svojimi doživljajskimi kvaliteta in možnostmi za različne priložne dejavnosti. Za tistega, ki želi v okviru enodnevnega ali nekajurnega obiska turistične kmetije predvsem dobro gostinsko storitev oziroma kulinarčno doživetje, bo oboje precej manjšega pomena. Zaradi krajšega razpoložljivega časa bo verjetno pomembnejša vloga (dovolj hitre) dostopnosti, torej bližine. Ponudba, povezana z drugimi turističnimi dopolnilnimi dejavnostmi (npr. ogled kmetije, oddajanje športnih rekvizitov ipd.), je zelo heterogena, zato so med njimi precejšnje razlike glede tega, kaj so relevantni dejavniki, ki vplivajo na njihovo vrednotenje s strani obiskovalcev.

V preglednici 3.3 so turistične kmetije razvrščene po vrstah turističnih občin, saj takšna kategorizacija opozarja na nekatere razlike v značilnostih turistične ponudbe v posameznih občinah. Tako praviloma obmorske občine privlačijo turiste s precej drugačnimi motivi kot mesta ali t. i. »druge občine«. Vendarle so razlike med vrstami občin precej različnega pomena v odvisnosti od tega, za kakšno turistično ponudbo gre (ponudba namestitve, gostinska ponudba, ponudba pristočasnih dejavnosti itn.).

Pri gostinskih turističnih kmetijah je opazna nadpovprečna zgostitev v »drugih občinah« (kar 56,1 %; pri nastanitvenih le 44,9 %) in mestnih občinah (13,6 %; pri nastanitvenih 8,1 %), podpovprečna pa v gorskih občinah, kjer so kmetije pogosto slabše dostopne oziroma bolj oddaljene od središč povpraševanja in zaradi tega manj zanimive za kratkotrajne obiske. Značilen primer navezanosti kmetij z gostinsko ponudbo na določene pokrajinske značilnosti so vinotoči, katerih obstoj je vezan na vinogradniške pokrajine. Ravno tako je mogoče opaziti zgostitev turističnih kmetij z gostinsko ponudbo v povezavi s prisotnostjo povpraševanja v širši okolici mestnih območij ali npr. italijanskega trga.

Na drugi strani je izrazito nadpovprečna zgostitev turističnih kmetij z nastanitvijo v gorskih občinah (kar 33,5 %), medtem ko je kmetij, ki nudijo gostinske storitve, v tej vrsti občin le 14,7 %.

Preglednica 3.3: Deleži turističnih kmetij po vrstah turističnih občin.

Vrsta občine	% vseh turističnih kmetij	% turističnih kmetij z nastanitvijo	% turističnih kmetij z gostinsko ponudbo	% turističnih kmetij z negostinsko ponudbo
Druge občine	51,2	44,9	56,1	50,4
Gorske občine	23,5	33,5	14,7	26,8
Ljubljana	1,0	0,7	1,3	0,9
Mestne občine	10,8	8,1	13,6	10,0
Obmorske občine	3,7	3,1	4,4	3,2
Zdraviliške občine	9,9	9,7	10,0	8,6
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir podatkov: Register dopolnilnih dejavnosti ..., 2014.

Pregled števila turističnih kmetij po posameznih občinah opozori na vpliv podobnih dejavnikov. Največje število kmetij s takšno ali drugačno vrsto turistične dopolnilne dejavnosti tako najdemo v zelo različnih občinah, ki imajo vendarle nekaj skupnih lastnosti (bližina mestnih naselij ali pa lega na turističnem območju oziroma v bližini pomembnejših turističnih krajev, večja površina). Tudi slika 3.4 kaže na zgostitev turističnih dopolnilnih dejavnosti v povezavi z večjim turističnim obiskom in z bližino večjih mestnih naselij. Na začetku leta 2014 je bilo kar 7 občin z več kot 20 turističnimi kmetijami (Bohinj, Maribor, Koper, Nova Gorica, Brda, Sežana in Brežice), nekatere druge so le malenkost zaostajale (npr. Bled z 19, Kamnik, Laško in Novo mesto s po 18 turističnimi kmetijami). Turistične kmetije

nadpovprečno zaznamujejo pokrajino tudi v primeru nekaterih gorskih občin (npr. Solčava, Jezersko, Prevalje), kjer gre sicer za nekoliko manjše absolutne številke, zato pa ravno turistična ponudba na kmetijah predstavlja zelo pomemben del celotne turistične ponudbe.

Posledično bi v Sloveniji lahko govorili o treh tipih turističnih kmetij glede na njihovo lokacijo (pri čemer tipi niso izključujoči oziroma se lahko deloma prekrivajo med seboj).

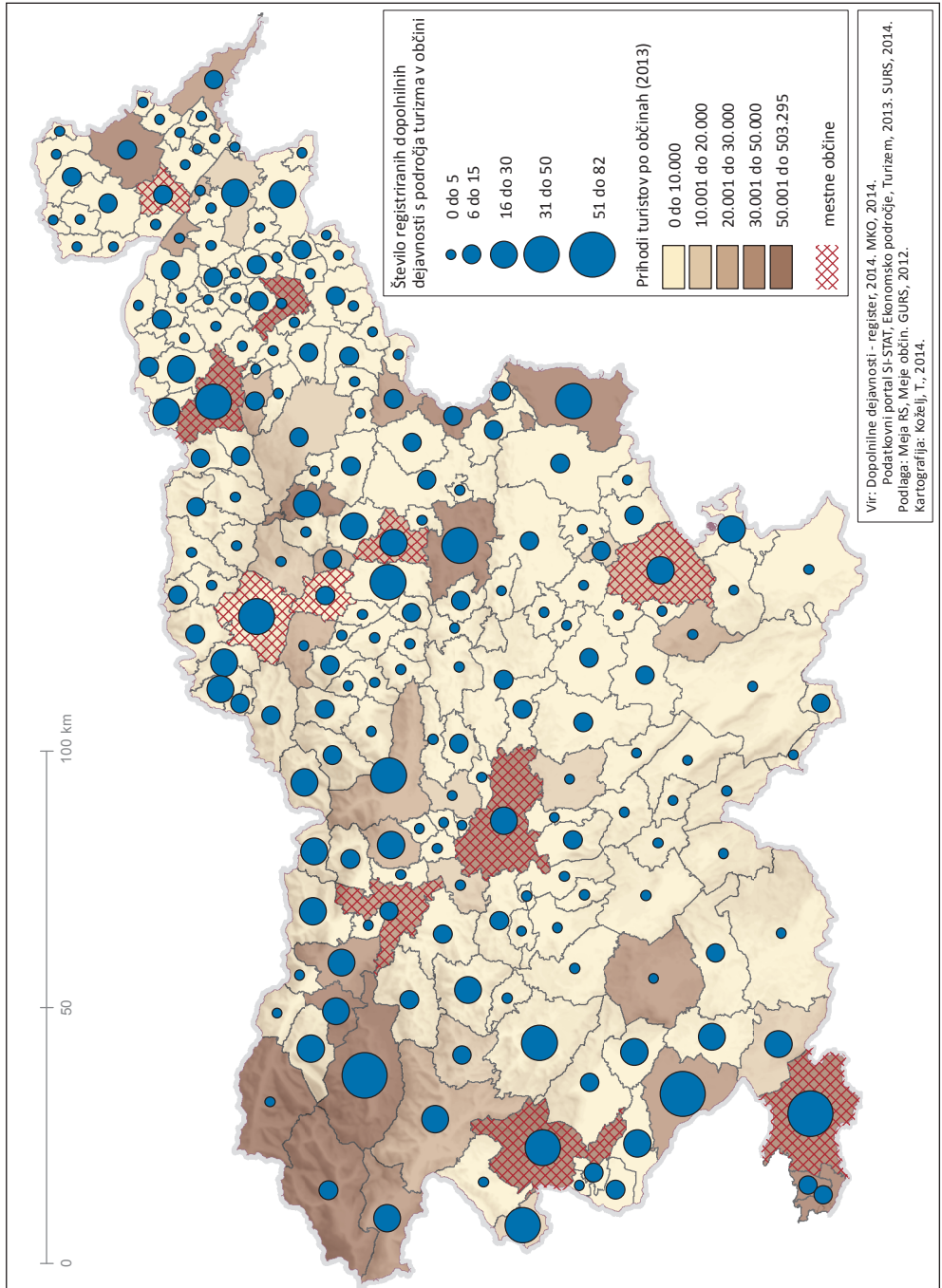
1. Turistične kmetije, ki so nastale v zaledju pomembnejših turističnih krajev ali na pokrajinsko najbolj privlačnih območjih, kjer so med dejavniki nastanka (in obiska) pomembni ne le interes in možnosti kmetov, temveč tudi pokrajinske značilnosti. Pri tem gre zlasti za nastanitvene, pa tudi gostinske turistične kmetije.
2. Turistične kmetije z gostinsko ponudbo, ki so nastale v navezavi na bližino trga, v zaledju mestnih območij, tudi tistih v sosednjih državah, ali/in na vinogradniških območjih.
3. Turistične kmetije na območjih, kjer niso prisotni posebni lokacijski dejavniki, povezani s povpraševanjem, temveč so razlogi za nastanek večinoma povezani predvsem z ugodnimi možnostmi na strani ponudbe (razpoložljiva delovna sila, prostori, tradicija) in s potrebami po dodatnem dohodku.

3.3 Vloga turizma na kmetiji znotraj turizma kot gospodarske dejavnosti

Vloga turizma na kmetiji znotraj vsega slovenskega turizma je razmeroma skromna. Če se osredotočimo le na turistične kmetije z nastanitvijo, nam podatki Statističnega urada RS pokažejo, da je na turističnih kmetijah 4886 oziroma 4,0 % vseh turističnih ležišč (leta 2013), da je bilo tam zabeleženih le 1,6 % (55.545) prihodov turistov in še manjši delež prenočitev (1,3 % oziroma 125.401). Po drugi strani kaže opozoriti na dejstvo, da je prisoten izrazito pozitiven trend tako glede zmogljivosti kot turističnega obiska, saj je bil še leta 2008 delež ležišč na turističnih kmetijah 3,1 %, delež prenočitev pa 0,8 %. Ker primerjava s podatki Registra dopolnilnih dejavnosti na kmetiji kaže na pomanjkljivo zajemanje turističnih kmetij, je verjetno njihova dejanska vloga nekoliko večja.

Primerjava z drugimi državami glede vloge, ki jo ima turizem na kmetiji v okviru vsega turizma, je zelo težka ali celo nemogoča, saj gre za razlike v opredelitvi turističnih kmetij ter v metodologiji zbiranja in objavljanja podatkov ali pa ti podatki sploh niso na voljo. Za sosednjo Avstrijo Gattermayer (2006) navaja, da je bilo leta 2005 na kmetijah v Avstriji zabeleženih skupaj 5,1 milijona prenočitev, kar je predstavljalo 4,2 % vseh prenočitev v državi, glede na število turističnih ležišč je bil delež turističnih kmetij kar 7,3 %. Po podatkih Statistik Austria (Tourismus in Österreich ..., 2014) je bil poleti 2013 delež ležišč na turističnih kmetijah 5,4 % (oziroma 5,5 % ob upoštevanju pomožnih ležišč). Vrednosti so opazno višje kot v Sloveniji, vendar je vloga turizma na kmetiji v avstrijskem turizmu izrazito nadpovprečna.

Slika 3.4: Število registriranih dopolnilnih dejavnosti s področja turizma in turistični obisk po občinah.

Po Demonji in Ružiču (2011; cit. po Lukić, 2013) je bilo na Hrvaškem na turističnih kmetijah leta 2007 886 turističnih ležišč, kar bi predstavljalo le približno 1 ‰ vseh turističnih ležišč v državi. Vendar je po navedbah Lukića (2013) kmetijski popis iz leta 2003 pokazal, da se z različnimi turističnimi dejavnostmi ukvarja kar 4506 kmetij, pri čemer so zajete tudi nenastanitvene vrste turistične ponudbe, hkrati pa nekatere med njimi niti niso prave kmetije.

Za Francijo navajajo Marsat in sod. (2013), da se s turizmom na kmetiji ukvarja 2,8 ‰ kmetij, za Valonijo pa Dubois in Schmitz (2013) navajata, da je turistično nastanitev na kmetiji leta 2012 ponujalo 380 kmetij (od približno 14.500), kar bi predstavljalo približno 2,6 ‰ vseh. V Sloveniji je ta delež precej manjši, saj je po Registru dopolnilnih dejavnosti leta 2014 ponujalo nastanitev 0,6 ‰ vseh. Če bi upoštevali še kmetije, ki ponujajo druge oblike turistične ponudbe, bi bil delež precej višji (1,6 ‰), a še zmeraj skromen.

Slika 3.5: Ponudba domače hrane je pomemben dejavnik privlačnosti turističnih kmetij. (foto: I. Potočnik Slavič)

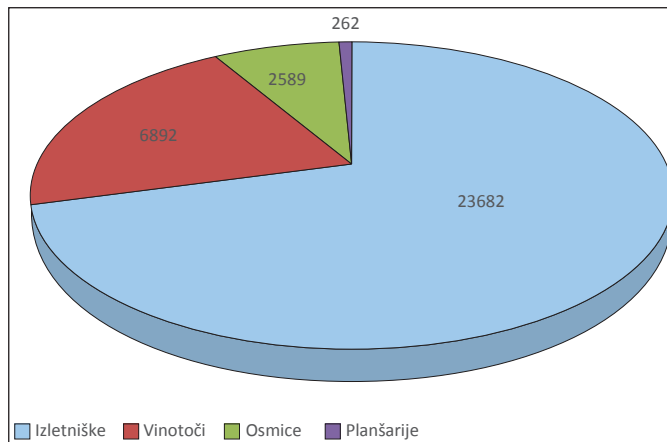
Doslej navedeni podatki opozarjajo na to, da na nacionalni ali makroregionalni ravni turizem na kmetiji v Evropi v okviru celotnega turizma praviloma ni pomembnejši in glede tega Slovenija v ničemer ne izstopa. Kljub temu je v nekaterih primerih (Avstrija) njegova vloga znatna, marsikje pa bi se izkazala kot še precej pomembnejša, če bi se lotili analize na lokalni ali mikroregionalni ravni. Ne nazadnje o tem priča tudi prej omenjena nadpovprečna zastopanost turističnih kmetij v slovenskih »drugih občinah«, pa tudi stanje leta 2009, ko je SURS nazadnje objavil podatke za turistične kmetije tudi po občinah. Tega leta je tako bilo po podatkih SURS (Nastanitvena statistika po občinah – stara ..., 2014) kar 11 občin (npr. Cerkvenjak, Puconci, Šentilj, Vipava, Žužemberk ...), v katerih so bile edine turistične nastanitvene zmogljivosti na

turističnih kmetijah, v šestih pa so sicer razpolagali tudi z drugačnimi nastanitvenimi zmogljivostmi, a je bil delež turističnih kmetij v vseh ležiščih večji od polovice. V vseh teh primerih je šlo za občine z zelo majhnim številom ležišč (manj kot 50). Omeniti kaže še visok delež turističnih kmetij v nekaterih občinah, ki so sicer razpolagale z več kot 100 ležišči, a je delež ležišč na turističnih kmetijah vseeno presegal petino (npr. občine Brda, Škofja Loka, Ormož ipd.). Zaradi pomanjkljivega zajetja zlasti manjših nastanitvenih objektov takšna podoba dejanskega stanja ne odraža povsem natančno, kljub temu pa dobro opozarja na to, da je turizem na kmetiji v Sloveniji na lokalni ravni marsikje z vidika turistične ponudbe ključnega pomena.

Dodatno vlogo turizma na kmetiji znotraj vsega turizma osvetljuje tudi analiza fizičnega obsega ponudbe, ki ga pri posameznih vrstah dopolnilnih dejavnosti turizma na kmetiji beleži Register dopolnilnih dejavnosti. Medtem ko pri kmetijah z nastanitvijo zaradi pomanjkanja podatkov ne moremo analizirati števila postelj ali sob (neenotno navajanje podatkov v registru), lahko za turistične kmetije, ki nudijo hrano in pijačo (izletniške kmetije, vinotoči, osmice in – za čas pred sprejetjem nove uredbe – planšarije), analiziramo število razpoložljivih gostinskih sedežev.

Na začetku leta 2014 so slovenske turistične kmetije, ki obiskovalcem nudijo hrano in pijačo, razpolagale s 33.425 gostinskimi sedeži. Največ jih obiskovalcem nudijo izletniške kmetije (71 %), sledijo vinotoči s slabimi 21 %, skoraj 8 % vseh sedežev nudijo osmice, planšarije pa v tej ponudbi predstavljajo manj kot odstotek.

Slika 3.6: Število gostinskih sedežev na turističnih kmetijah po dejavnostih.

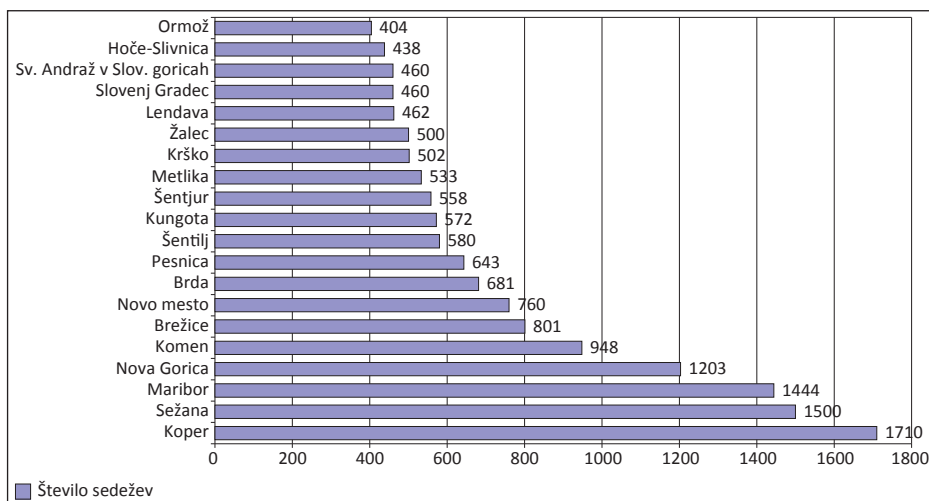
Vir podatkov: Register dopolnilnih dejavnosti ..., 2014.

Če upoštevamo zastopanost turističnih kmetij z gostinsko ponudbo, se le-te pojavljajo v 152 občinah. Pri pregledu kapacitet gostinskih sedežev na ravni posameznih občin se je pokazalo, da v nekaterih občinah gostinska ponudba turističnih kmetij igra izrazito pomembno vlogo. V občinah Koper, Sežana, Maribor in Nova Gorica samo na turističnih kmetijah razpolagajo s preko 1000 sedeži (v Kopru npr. s kar 1710); kar 48 občin razpolaga z več kot 200 sedeži v gostinski ponudbi turističnih kmetij.

Bolj podrobna analiza pokaže še dve značilnosti glede razporeditve kapacitet sedežev, ki sovpadata s predhodnimi ugotovitvami značilnih tipov slovenskih turističnih kmetij glede na njihovo lokacijo.

1. Velika zgostitev gostinskih sedežev na izletniških kmetijah in vinotočih na robu dostopnih aglomeracijskih območij (Maribor, Celje), predvsem pa v bližini slovensko-italijanske meje, kjer je močno povpraševanje (Sežana, Nova Gorica, Komen, Brda), in na značilnih vinogradniških območjih (Brežice, Novo mesto, Metlika, Krško).
2. Veliko število sedežev na izletniških kmetijah v zaledju pomembnih turističnih krajev (Koper, Izola).

Slika 3.7: Občine z največ gostinskimi sedeži v okviru ponudbe turizma na kmetiji.

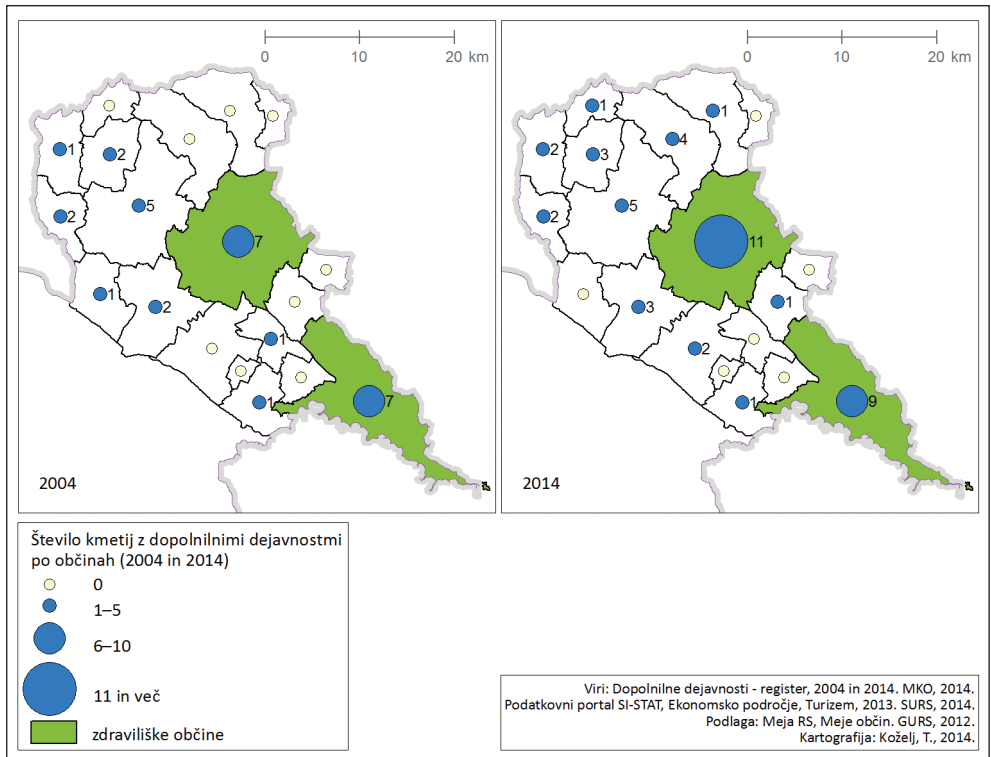

Vir podatkov: Register dopolnilnih dejavnosti ..., 2014.

Med občinami z največ turističnimi sedeži so tako izrazito v ospredju občine Obalno-kraške in Goriške regije (Koper, Sežana, Nova Gorica, Komen, Vipava, Ajdovščina, Hrpelje – Kozina, Izola), kjer gre za vpliv močnega turističnega središča in veliko povpraševanje trga na drugi strani meje (Italija), vse v povezavi z vinogradniškim območjem. V navedenih primerih gotovo lahko govorimo ne le o pomembni vlogi gostinske ponudbe kmetij na ravni posamezne občine, temveč tudi širše, na regionalni ravni.

Zelo odstopajo tudi občine drugih značilnih vinogradniških območij severovzhodne in vzhodne Slovenije (Maribor, Brežice, Novo mesto, Pesnica, Šentilj, Kungota in Lendava, Sv. Andraž v Slovenskih goricah itd.). Če lahko v primeru Maribora in okoliških občin govorimo o kombinaciji vpliva mestnega naselja z dodatnim povpraševanjem trga onstran meje (Avstrija), je večje število turističnih sedežev v nekaterih drugih tipičnih »vinogradniških« občinah dejansko posledica iskanja dodatne možnosti prodaje/dodatnega zaslužka na kmetiji.

Slika 3.8: Povezava razvoja turizma na kmetiji z zdraviliškim turizmom – primer Prekmurja.

Zasledili smo tudi kombinacije drugih lokacijskih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj tako števila dopolnilnih dejavnosti s področja turizma kot tudi njihovih oblik. Kot primer smo izbrali Prekmurje, ki se po več kazalcih uvršča med najbolj kmetijska območja Slovenije. Kljub nadpovprečnemu deležu zaposlenih v kmetijstvu, visokemu deležu obdelovalnih površin znotraj vseh kmetijskih zemljišč in predvsem velikemu številu (v povprečju majhnih) kmetij, se je na tem območju v preteklosti turizem na kmetiji razvijal le počasi, podobno tudi ostale dopolnilne dejavnosti na kmetiji. To velja pripisati predvsem dejstvu, da so kmetje zaradi naravnih razmer in skromne samoiniciativnosti vztrajali pri prevladujoči praksi polkmetov (diverzifikacija izven kmetije) in so se redkeje in v majhnem številu odločili za diverzifikacijo dohodka na kmetiji.

V zadnjih desetih letih smo priča očitnemu vplivu zlasti zdraviliškega turizma, pa tudi povpraševanja iz sosednje Avstrije na razvoj dopolnilnih dejavnosti prekmurskih kmetij. Še leta 2004 je imelo dopolnilno dejavnost s področja turizma prijavljeno 29 kmetij, na začetku leta 2014 že 45. Če se je turizem na kmetiji pred desetletjem pojavil le v 10 od 19 prekmurskih občin, ga danes zasledimo že v 13 (v občini Tišina in Turnišče sta v tem času prenehali z dopolnilno dejavnostjo dve kmetiji). Najbolj očitna je porast števila ponudnikov v Moravskih Toplicah in Gornjih Petrovcih. Kmetje so v tem času tudi razširili svojo ponudbo, saj skupaj nudijo 64 dopolnilnih dejavnosti s področja turizma. Kar 23 je kmetij z nastanitvijo, 33 pa izletniških kmetij in vinotočev. Pri slednjih ugotavljamo, da obiskovalcem nudijo skupaj 1641 gostinskih sedežev,

kar je na ravni regije izjemnega pomena. V občini Lendava (poleg zdraviliškega turizma je to tudi značilno vinogradniško območje) turistične kmetije nudijo celo 462 gostinskih sedežev, v Moravskih Toplicah 241, bližnjih Puconcih pa 290. Ti podatki kažejo očiten vpliv razvitega zdraviliškega turizma na razvoj turizma na kmetiji (gl. tudi Gomboc, 2014). Kmetije tako nudijo cenejša prenočišča obiskovalcem zdravilišč, predvsem pa razmeroma tradicionalno, raznovrstno in cenovno ugodno ponudbo domače hrane in pijače. Ostalih, tj. negostinskih oblik turizma na kmetiji na obravnavanem območju skoraj ni zaslediti.

3.4 Individualni profili kmetij, ki se ukvarjajo s turizmom na kmetiji

S polstrukturiranimi intervjuji smo pridobili informacije o turističnih kmetijah in njihovem delovanju ter se seznanili s pogledi in načrti nosilcev turizma na kmetiji (kot registrirane dopolnilne dejavnosti na kmetiji). Turistične kmetije so bile izbrane nenaključno; pri izboru smo upoštevali njihovo prepoznavnost v lokalnem okolju in priporočila kmetijske svetovalne službe, saj smo želeli analizirati mehanizme delovanja najbolj vitalnih kmetij, na drugi strani so bili izbrani tudi nekateri manj pozitivni primeri. Med letoma 2011 in 2012 je bilo po vsej Sloveniji izvedenih 21 intervjujev. Intervjuvanci so privolili v tak način zbiranja informacij, kot tudi v snemanje in transkripcijo. Pridobljene informacije so nam bile zlasti v veliko pomoč pri izdelavi profilov kmetij, ki se ukvarjajo s turizmom na kmetiji. Ti profili so nam omogočili vpogled v vlogo različnih dejavnikov, ki vplivajo na bolj ali manj uspešno delovanje turističnih kmetij.

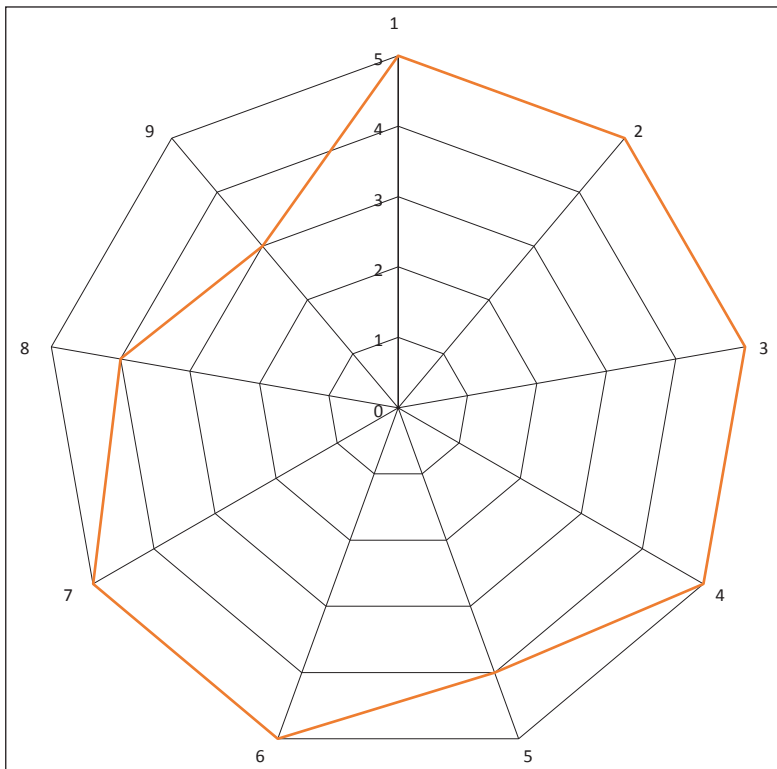
Pri oblikovanju profila vitalne kmetije smo le-te vrednotili na podlagi devetih kazalcev: starost nosilca in prevzemnika, starostno-generacijska vitalnost gospodinjstva, končana formalna izobrazba nosilca, zgodovina kmetovanja, število gospodinjstev članov, vključenih v dopolnilne dejavnosti, dohodek, pridobljen izven kmetije, vzroki za ukvarjanje z dopolnilno dejavnostjo, prihodnji načrti za dopolnilno dejavnost na kmetiji. Za vsak kazalec smo izdelali matriko, po kateri smo vrednost kazalca vrednotili na lestvici od 1 do 5 (1 je predstavljala najnižjo vrednost). S polarnim grafikonom smo tako celovito prikazali profil kmetije, ki se ukvarja s turizmom na kmetiji kot dopolnilno dejavnostjo.

Za boljšo ponazoritev v prispevku predstavljamo dve kmetiji: prva se je v naših raziskavah izkazala za zelo uspešno, druga pa nakazuje težave, s katerimi se soočajo turistične kmetije.

Kmetija 1 (slika 3.9) se ukvarja z oddajanjem sob (20 postelj) na turistično privlačnem območju gorniške rekreacije znotraj Triglavskega narodnega parka, le-to dopolnjuje tudi kot izletniška kmetija s ponudbo na kmetiji proizvedene hrane in pijače. Kmetovanje se prenaša med generacijami, kmetija spada med večje v naselju (4,5 ha obdelovalnih in skupaj 11 ha površin), v katerega so vsi člani gospodinjstva zelo močno vpeti (kulturno-umetniško društvo s širokim naborom aktivnosti). Pred popolno registracijo te dejavnosti v letu 2007 se je razširjena družina, ki šteje devet članov, deset let ukvarjala s fizičnimi (nevarnost plazju) in administrativnimi težavami.

»Mož je lastnik kmetije, zaposlen kot kmet, po izobrazbi inženir strojništva. Jaz sem diplomirana ekonomistka, na turistični kmetiji v sezoni pomagam najmanj osem ur dnevno, zaposlena sem izven kmetije. Od turistične kmetije živi tudi hči, zaposlena kot kmetica, po izobrazbi je organizator turizma. Hčer-in partner je umetnik, aktivno vključen v lokalno skupnost, tudi pomaga. Sin, računalničar, z družinico (partnerica je biologinja) je tudi doma. Tašča (90 let) je še vedno pri močeh in je redno vključena v gospodinjska opravila. Skupaj stopimo, kadar je potrebno. Skupaj nas je kar devet (občasno je tudi doma moževa sestra).«

Slika 3.9: Profil uspešne kmetije, ki se ukvarja s turizmom na kmetiji.

Pojasnilo oznak od 1 do 9: 1 – starost nosilca dopolnilne dejavnosti, 2 – starost prevzemnika na kmetiji, 3 – starostna-funkcijska vitalnost kmečkega gospodinjstva, 4 – končana formalna stopnja izobrazbe nosilca dopolnilne dejavnosti, 5 – zgodovina kmetovanja, 6 – število članov kmečkega gospodinjstva, vključenih v dopolnilne dejavnosti, 7 – dohodki gospodinjstva, pridobljeni izven kmetije, 8 – vzroki za ukvarjanje z dopolnilno dejavnostjo, 9 – načrti glede prihodnosti dopolnilne dejavnosti na kmetiji.

Pojasnilo oznak 1–5: 1 – najnižja, 5 – najvišja vrednost.

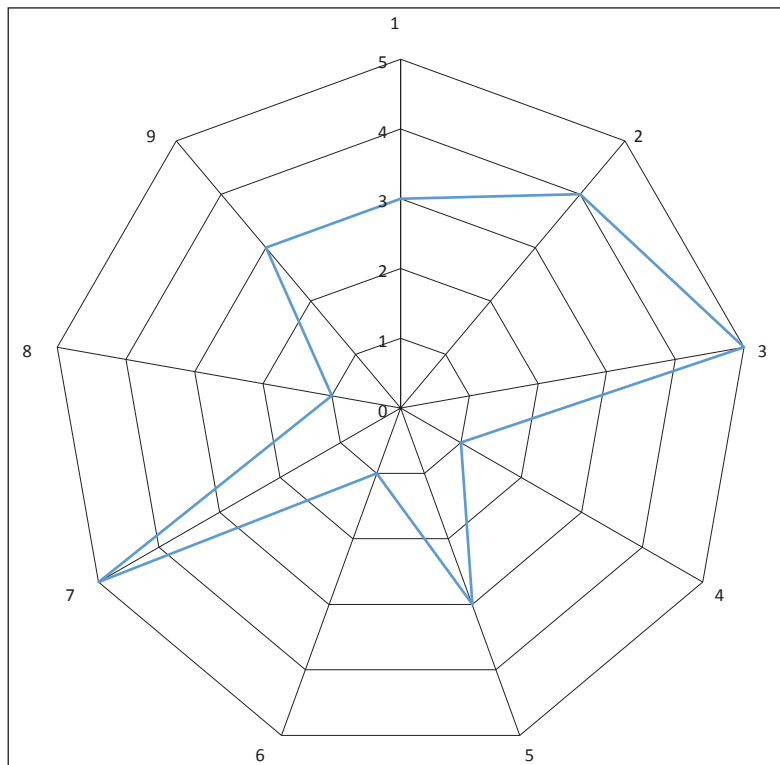
»Dolgoročne načrte imamo: ne želimo širiti kapacitet, ampak nadgraditi kakovost – zaradi tega bodo ljudje prišli in se vračali. V tem je še veliko neodkritega, izvirnega. Razmišljamo o nečem, česar nihče nima. Veliko znamo narediti sami, vsi se zavedamo, da delamo za sebe. Poznamo pravila, imamo skupen denar, skupna vlaganja... Od 2007 je turistični obisk vsako leto boljši. V 2011 je bilo

malce večje število gostov, tudi dohodkovno bolje, vendar ljudje manj trošijo. V 2011 je bilo nekaj čez 1000 ljudi, število prenočitev se povečuje; v letošnjem letu se že približujemo štirim dnevem, preživetim na naši kmetiji, kar ocenjujemo kot veliko.» (Ženska, doseljena v naselje zaradi poroke, 50 let.)

Intervjuvana kmetija 2 (slika 3.10) nima jasno izoblikovane vizije razvoja turistične dejavnosti, saj je le-ta prišla v naselje od zunaj (ekovas). Večgeneracijsko gospodinjstvo, ki pretežni del časa in dohodkov porabi za nekmetijske dejavnosti, tako deluje kot rezervna namestitve za presežek obiskovalcev, ki večinoma prenočujejo na drugi turistični kmetiji v naselju.

»Naša kmetija obsega 13 hektarjev: njive so lepe, prevladujejo pašniki, nekaj je travnikov, ki so v hribu. Najemamo zemljo od treh kmetij. Šest nas je na kmetiji, name (intervjuvanka) je pisana dopolnilna dejavnost na kmetiji, ki je registrirana od leta 2003. Kmetija nam omogoča, da mlajši člani hodijo v službo, po njej pomagajo na kmetiji, jaz in mož sva upokojena.«

Slika 3.10: Profil manj uspešne kmetije, ki se ukvarja s turizmom na kmetiji.

»Vsa vas je to začela, celostni razvoj podeželja, takrat je prišel en razpis in potem smo se več kmetij, 12 nas je bilo, ki smo se v to prijavi in mentorica je prišla iz Notranjskega ekološka centra iz Cerknice. Vsi so pristopili k temu, saj so nam obljubljali veliko ... ko je bilo pa to potrebno registrirati, se nas je za to odločilo le nekaj, drugi so pa odstopili. Le še ena družina poleg naše se je

uspešno registrirala, drugi niso bili tako vztrajni. Veliko papirjev, veliko ovir do registracije. Pomagalo bi tudi, če bi skupno naredili kakšno zgibanko, propagandni material. Pri nas imajo obiskovalci samo zajtrk, če pa se povežemo še z drugo turistično kmetijo v vasi, potem hodijo naši gostje k njim jest. Naši mladi člani gospodinjstva znajo tuje jezike (angleško, nemško, italijansko) in pomagajo, samo turistov na žalost ni. Dejavnost je za nas zanimiva, samo je problem v tem, ker je potrebno nekaj narediti na področju trženja in prepoznavnosti, da dobiš goste. Če turizem na kmetiji ni tvoja glavna dejavnost, če imaš poleg tega še službo, nimaš časa za službo, družino, dopolnilno dejavnost in se poglobljati še v trženje. Zdaj je dejavnost postala bolj kritična, mislim, da letos ne bo nobenega gosta. Še lani je bilo zelo, zelo slabo, sem pa pesimist kar se tega tiče.» (Ženska, priseljena na moževo kmetijo, 65 let.)

S pomočjo intervjujev in profilov smo uspeli izluščiti ključne poteze uspešnih turističnih kmetij: večgeneracijsko sprejemanje odločitev, široko znanje in veščine vseh članov večgeneracijskega gospodinjstva, zavzetost in inovativnost, vpetost v lokalno okolje, jasna lastna vizija, raznovrstna raba razpoložljivih virov. Obenem smo uspeli prepoznati tudi dejavnike, ki slabijo vitalnost turističnih kmetij: pričakovanje »rešitev od zunaj«, premalo samoiniciativnosti, druge (tudi zunaj kmetijske) dejavnosti imajo pomembnejšo vlogo v strukturi dohodka gospodinjstva.

3.5 Razvojne težnje turizma na kmetiji v Sloveniji

Turizem na kmetiji lahko obravnavamo tudi kot pomembno dopolnitev kmetijskega sektorja, ki kmetom omogoča lažjo prodajo lastnih pridelkov in izdelkov, delno ali polno zaposlitev članov kmečkega gospodinjstva, dodaten vir zaslužka, racionalnejšo rabo razpoložljivih virov kmetije, je pomemben stabilizator podeželskega prebivalstva itn. Vztrajna rast števila kmetij in razvoj ponudbe dodatnih aktivnosti, povezanih s turizmom na kmetiji, kažejo, da so kmetje prepoznali priložnost za unovčenje večfunkcijskega značaja kmetije. Dopolnilna dejavnost turizem na kmetiji tudi v Sloveniji postopoma in počasi prerašča v vse pomembnejšo obliko turistične ponudbe, kar je predvsem moč zaznati na lokalni in regionalni ravni. Očiten je razvoj ne le v kvantitativnem smislu (število ponudnikov), ampak tudi in predvsem v kvalitativnem: ponudba je vse bolj pestra in celovita, kakovost storitev je čedalje višja, vse večje je prilagajanje zahtevam povpraševanja. Turizem na kmetiji je poleg storitev s kmetijsko mehanizacijo in predelave številčno zelo zastopana dopolnilna dejavnost, ki ima v Sloveniji tudi dolgo tradicijo. Gre za dejavnost, ki že pred začetkom izvajanja poleg velike investicije (in človeških virov) zahteva dober premislek, ali je tak korak za posamezno kmetijo sploh smotrno, uresničljiv. Zato je rast kmetij z dopolnilno dejavnostjo turizma stalna, vendar zmerna. Tudi odgovori kmetov glede bodočega razvoja te dejavnosti kažejo na dileme (včasih celo strah) glede prihodnosti.

Prostorska razporeditev turističnih kmetij opozarja tako na vlogo omenjenega razmisleka (o možnostih za opravljanje turizma na kmetiji z vidika razpoložljivih lastnih virov) in potreb kmetije kot – na drugi strani – vpliva ugodnih možnosti za razvoj turistične dejavnosti. Na tak način imamo veliko število turističnih kmetij na območjih, na katerih predstavljajo izraz ugodnih možnosti na posameznih kmetijah (delovna

sila, razpoložljivi prostori, viški pridelka), pa tudi na območjih, kjer so kmetije izkoristile nadpovprečno pokrajinsko primernost za razvoj turistične dejavnosti oziroma bližino jeder turističnega razvoja.

Naše raziskave so pokazale, da prav turizem na kmetiji predstavlja tisto dejavnost, ki se lahko odlično dopolnjuje z osnovno kmetijsko dejavnostjo, pa tudi z drugimi dopolnilnimi dejavnostmi (na primer predelavo, izobraževanjem, dejavnostmi, povezanimi s tradicionalnimi znanji). V tej dejavnosti številni kmetje vidijo predvsem dobro možnost prodaje svojih pridelkov in izdelkov (na bolj odmaknjenih območjih je to tudi skoraj edina možnost). Istočasno velja poudariti, da je turizem na kmetiji »stara oblika turizma«, ki se je uveljavila na Slovenskem že pred prvo svetovno vojno (Šoštarič, 1967, str. 168). Zato je nujno potrebno nadaljnje spodbujanje razvoja te dejavnosti, vendar bo v prihodnje potrebne več povezave z razvojem turistične dejavnosti na regionalni ravni nasploh.

Ponudba turističnih kmetij je razmeroma slabo poznana, deloma pa so o njej prisotne tudi napačne, stereotipne predstave (Cigale, Lampič, Potočnik Slavič, 2013). Takšna situacija je posledica več dejavnikov. Številni posamezniki si ustvarjajo predstavo o turizmu na kmetiji na podlagi obiskov izletniških turističnih kmetij, ki pa predstavljajo le del ponudbe turizma na kmetiji, ki ni nujno zelo blizu ponudbi turističnih kmetij z nastanitvijo. Ker se pomemben del turističnega povpraševanja usmerja k tistim značilnostim, ki jih ponuja turizem na kmetiji (zeleno, mirno okolje, neuniformirana in individualizirana turistična ponudba), se kmetijam, ki se odločajo za turizem na kmetiji, odpirajo nove razvojne možnosti, hkrati pa se morajo soočati z vrsto težav (npr. huda konkurenca drugih oblik turizma, hitre spremembe na turističnem tržišču). Ob tem se je potrebno zavedati, da je kljub spremembam v turističnih tokovih turizem na kmetiji še vedno t. i. nišni turizem, kar bo zaradi svojega značaja nujno ostal tudi v prihodnosti.

Če primerjamo ugotovitve starejših raziskav (na primer Jeršič, 1986; Krišelj, 1979), ugotovimo, da se ključni dejavniki, ki vplivajo na razporeditev turističnih kmetij v Sloveniji v toku zadnjih štiridesetih let niso bistveno spremenili. Odločilnega pomena so vitalne kmetije na dostopnih in doživljajsko privlačnih območjih. Pritrditi je potrebno dejstvu, da se je število ponudnikov v zadnjih letih močno povečalo, kakovost storitev, ki jih nudijo turistične kmetije v Sloveniji, pa se je opazno izboljšala.

Za spremljanje novejših teženj na področju razvoja turizma na kmetiji in celovito ovrednotenje njegove vloge pri razvoju turizma in podeželja bi potrebovali: bolj urejeno podatkovno bazo nosilcev, njihovih storitev (to že nudi obstoječi Register dopolnilnih dejavnosti), predvsem pa količinske podatke (na primer količina uporabljenih živil, pridelanih, predelanih in prodanih v sklopu turizma na kmetiji, število obiskovalcev in zasedenost gostinskih sedežev, količina in poreklo živil, ki jih kmetija kupuje in uporabi za turizem na kmetiji, število in geografsko poreklo uporabnikov drugih turističnih storitev na kmetiji). Ta predlog zagovarjamo z argumentom, da so terenske raziskave pogosto preveč parcialne (vezane na določen vidik raziskovanja, stroko), ozemeljsko omejene (ne vključujejo celotne Slovenije) ter časovno in finančno zahtevne. Kljub temu bodo za prihodnje usmerjanje razvoja turističnih kmetij še vedno potrebne sondne raziskave, usmerjene zlasti k inovativnim pristopom in dobrim praksam.

Viri in literatura

- Ciervo, M., 2013. Agritourism in Italy and the Local Impact Referring To Itria Valley. The Organic Firm "Raggio Verde" and its Ecological Agritourism Project. *European Countryside*, 5, 4, str. 322–338. URL: <http://www.degruyter.com/view/j/euco.2013.5.issue-4/euco-2013-0021/euco-2013-0021.xml?format=INT> (citirano 9. 7. 2014).
- Cigale, D., Lampič, B., Potočnik Slavič, I., 2013. Interrelations Between Tourism Offer and Tourism Demand in the Case of Farm Tourism in Slovenia. *European Countryside*, 5, 4, str. 339–355. URL: <http://www.degruyter.com/view/j/euco.2013.5.issue-4/euco-2013-0022/euco-2013-0022.xml?format=INT> (citirano 9. 7. 2014).
- Dubois, C., Schmitz, S., 2013. What is the Position of Agritourism on the Walloon Tourist Market? *European Countryside*, 5, 4, str. 295–307. URL: <http://www.degruyter.com/view/j/euco.2013.5.issue-4/euco-2013-0019/euco-2013-0019.xml?format=INT> (citirano 9. 7. 2014).
- Gattermayer, F., 2006. *Landwirtschaft und Tourismus. V: Darnhofer, I., Walla, C., Wytzens, H.K. (ur.). Alternative Strategien für die Landwirtschaft.* Wien, Facultas, str. 51–61.
- Gomboc, T., 2014. *Turizem na kmetiji na območju Goričkega.* Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 162 str.
- Horvat, A., 2010. *Analiza ponudbe ekoloških turističnih kmetij z nastanitvijo po turističnih regijah RS.* Diplomsko delo. Portorož, Fakulteta za turistične študije, 85 str.
- Jeršič, M., 1971. *Povezava med kmetijstvom in turizmom na osnovi tujih izkušenj. V: Turizem na vasi.* Ljubljana, Ljubljanska banka; Direkcija za proučevanje gospodarstva, str. 20–26.
- Jeršič, M., 1986. *Kompatibilnost turizma na kmetiji in proizvodnje v celičnih obratih.* *Dela*, 2, str. 85–87.
- Jurinčič, I., Kerma, S., 2012. Wine tourism routes as backbone of agritourism development in the Primorska Region. Agritourism. Between embeddedness and internationalization [Proceedings of the International Smart Conference, Slovenia, 14–16, June, 2012]. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 18.
- Kazalniki, Slovenija in kohezijske regije. Popis kmetijstva 2010. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Databse/Kmetijstvo_2010/00_kazalniki/01_15P90_kohez_regije/01_15P90_kohez_regije.asp (citirano 12. 8. 2014).
- Klemenčič, M. M., 2000. *Turizem – rešitelj slovenskega podeželja? V: Uršič, S. (ur.). Turizem – razvojna možnost podeželja. Zbornik referatov, razprav, s sklepnimi ugotovitvami in zaključki.* Ljubljana, Državni svet Republike Slovenije, 2000, str. 34–37.
- Klemenčič, M. M., Lampič, B., Potočnik Slavič, I., 2008. *Življenjska (ne)moč obrobnih podeželskih območij v Sloveniji.* Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za geografijo, 149 str.
- Krišelj, M., 1979. *Valorizacija prostora za potrebe kmečkega turizma na primeru škofjeloške občine.* Magistrska naloga. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 109 str.
- Krišelj, M., 1981. *Kmečki turizem na Gorenjskem. Gorenjska, 12. zborovanje slovenskih geografov Kranj-Bled 1981.* Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 215–220.
- Lübke, S., 2012. Local impacts of agritourism in the biosphere reserve Bliesgau. Agritourism. Between embeddedness and internationalization [Proceedings of the International Smart Conference, Slovenia, 14–16, June, 2012]. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 16.
- Lukić, A., 2013. Tourism, Farm Diversification and Plurality of Rurality: Case Study of Croatia. *European Countryside*, 5, 4, str. 356–376.
- Marsat, J.-B., Menegazzi, P., Monin, C., Bonniot, A., Bouchaud, M., 2013. Designing a Regional Policy of Agrotourism – The Case of Auvergne Region (France). *European Countryside*, 5, 4, str. 308–321. URL: <http://www.degruyter.com/view/j/euco.2013.5.issue-4/euco-2013-0020/euco-2013-0020.xml?format=INT> (citirano 9. 7. 2014).

- Mednarodna konferenca Prenos dobrih praks pri razvoju podeželja v EU – po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine. Otočec, Slovenija, 16. do 19. februar 2005. Program konference in prispevki predavateljev. 2005. Novo mesto, Območna gospodarska zbornica, 244 str.
- Meze, D., 1968. Hribovske kmetije in kmečki turizem. Turistični vestnik, 6, 2, str. 59–68.
- Nastanitvena statistika po občinah – stara metodologija. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/90_nastanitev_arhiv/01_21181_nastanitev_obcine_stara/01_21181_nastanitev_obcine_stara.asp (citirano 3. 7. 2014).
- Nastanitvena statistika, letni podatki – vsi objekti. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/02_21645_nastanitev_letno/02_21645_nastanitev_letno.asp (citirano 13. 8. 2014).
- Pažek, K., Majkovič, D., Borec, A., 2005. Turizem na ekoloških kmetijah slovenskega podeželja. Geografski vestnik, 77, 2, str. 107–114.
- Perpar, A., 2012. Walkways as an initiator of rural and farm tourism – the case of Community Trebnje. V: Agritourism. Between embeddedness and internationalization [Proceedings of the International Smart Conference, Slovenia, 14–16, June, 2012]. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 11.
- Podmenik, D., Jurinčič, I., Balažič, G., Horvat A., Kerma, S., 2012. Turizem na ekoloških kmetijah v Sloveniji. V: Podmenik, D. Trendi in perspektive ekološkega kmetijstva s poudarkom na Sloveniji in Slovenski Istri. Ljubljana, Vega, str. 129–142.
- Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013, 7. sprememba. 2014. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, 353 str. URL: http://www.program-podezelja.si/images/phocadownload/Arhiv_PRP_2007-2013/PRP_2007-2013_7.sprememba.pdf (citirano 20. 5. 2014).
- Register dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. 2014. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Splošni pregled kmetijskih gospodarstev. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Okolje/15_kmetijstvo_ribistvo/03_kmetijska_gospod/00_15560_splosno/00_15560_splosno.asp (citirano 12. 8. 2014)
- Sznajder M., 2012. Green tourism – global phenomenon. V: Agritourism. Between embeddedness and internationalization [Proceedings of the International Smart Conference, Slovenia, 14–16, June, 2012]. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 12.
- Šošarič, M., 1967. Gorske kmetije v luči turizma. Turistični vestnik, 5, 4, str. 165–169.
- Talbot, M., 2013. Farm Tourism in Wales. Products and Markets, Resources and Capabilities. The Experience of Six Farm Tourism. Operators. European Countryside, 5, 4, str. str. 275–294. URL: <http://www.degruyter.com/view/j/euco.2013.5.issue-4/euco-2013-0018/euco-2013-0018.xml?format=INT> (citirano 9. 7. 2014).
- Tourismus in Österreich 2013. Ergebnisse der Beherbergungsstatistik. 2014. Wien, Statistik Austria, 112 str. URL: http://www.statistik.at/web_de/services/publikationen/13/index.html (citirano 21. 6. 2014).
- Udovč A., 2012. Model of a vital tourist farm. Agritourism. Between embeddedness and internationalization [Proceedings of the International Smart Conference, Slovenia, 14–16, June, 2012]. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 21.
- Uredba o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji. 2014. Uradni list RS, 58, str. 6584–6590.
- Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. 2005. Uradni list RS, 61, str. 6329–6332.